

национально-патриотическом воспитанию детей и молодежи в Украине. Определены особенности работы со студентами-магистрами специальности «Социально-воспитательная работа» при изучении дисциплины «Стратегии национально-патриотического воспитания».

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, молодежная политика, дети и молодежь, патриотизм, национально-патриотическое сознание украинской молодежи, стратегии национально-патриотического воспитания.

GODLEVSKA ALLA. *National Patriotic education in the system of priorities of State youth policy.*

The purpose of this article is to analyze the experience of State policy of implementing the tasks of the national-patriotic education of children and young people during the years of independence in Ukraine ; to describe the results of all-Ukrainian and international surveys on National Patriotic consciousness of Ukrainian youth and updating, redesign, validation tasks, key priorities and ways of the realization of National Patriotic upbringing.

The author talks about the historical stage of legislation transformation that regulates the youth policy in Ukraine, regarding modern society queries ; the stage of rethinking of public authorities activities, of educational institutions and civil organizations realizing the youth policy of National Patriotic education.

In the article the main normative-legislative documents of National-Patriotic education of children and youth in Ukraine are characterized. In addition, the article analyzes the particularities of work with students of the specialty «Social educational work»(qualifying level «Master») in the process of studying the course «Strategies of National Patriotic education».

Key words: National Patriotic education, youth policy, children and youth, patriotism, National Patriotic consciousness of Ukrainian youth, strategies of National Patriotic education.

УДК 37.09[2:36-051] : 005.336.4-027.63

Голубенко Т.О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено дослідження та висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в зарубіжних країнах. Представлено різні підходи до побудови освітньо-професійних програм. Охарактеризовано процес навчання майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності. З'ясовано, що підготовка соціальних працівників За кордоном є складним і динамічним процесом, який перманентно змінюється відповідно до міжнародних стандартів, нормативних вимог, соціальних змін і

потреб на даний названий вид послуг. Охарактеризовано практичну спрямованість професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Розкрито освітню модель підготовки фахівців. Опрацьовано деякі підходи до побудови освітньо-професійних програм та організації їх навчання. Виявлено прогресивні ідеї досвіду практичного аспекту підготовки соціальних працівників у зарубіжних країнах, що сприятиме науковому обґрунтуванню стратегії розвитку професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні.

Ключові слова: зарубіжний досвід, вітчизняний досвід, освітньо-професійна програма, соціальний працівник, професійна підготовка соціальних працівників.

Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери щодо здійснення професійної діяльності є дуже актуальним та складним завданням, адже в кожній країні завжди існували різні підходи до реалізації глобальних цілей, вирішення соціальних проблем, надання різних видів соціальних послуг в залежності від суб'єкта, функцій і сфер діяльності фахівця соціальної сфери. Саме тому на сучасному етапі держави і навчальні заклади формують власні інноваційні моделі підготовки спеціалістів у соціальній сфері, що знайшли своє відображення у багатьох дослідженнях із зазначеної проблеми.

Соціальна робота як наука і професія є міждисциплінарною і сприяє соціальним змінам і вирішенню проблем у взаємовідносинах різних категорій населення з навколишнім середовищем спираючись на принципи соціальної безпеки та справедливості, захисту прав людини та підвищення рівня якості життя суспільства.

Соціальне замовлення на компетентних фахівців, які ефективно функціонуватимуть у професійній діяльності, визначено Законом України «Про освіту», Національною рамкою кваліфікацій, Державним освітнім стандартом вищої освіти й Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., з орієнтацією вищих навчальних закладів на підвищення якості фахової підготовки. Тому на сучасному етапі розвитку вищої освіти важливою особливістю підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності у закладах вищої освіти є реалізація інноваційних підходів з метою оптимізації процесу формування готовності студентів практично виконувати фахові завдання.

Питання змісту професійної підготовки соціальних педагогів в Україні досліджувались у різних аспектах, зокрема: підготовка і професійне становлення соціальних педагогів, професійна компетентність соціального працівника у структурі його професіоналізму (С. Архипова); зміст соціально-педагогічної діяльності, форми та методи її здійснення (Р. Вайнола); професійна підготовка соціальних педагогів, технології і функції соціально-педагогічної роботи (А. Капська); психологічний, педагогічний і управлінський аспекти професійної підготовки соціальних педагогів (Л. Міщик); професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти (О. Карпенко) та ін.

О. Карпенко зазначає, що суб'єктом організації соціальної допомоги є соціальний працівник, який виступає як центральна постать професійної діяльності у соціальній сфері. Він характеризується соціальною спрямованістю на

професійну діяльність у мікро- і макросоціумах і проявом якісної своєрідності особистісних ознак (внутрішніх і зовнішніх), які проявляються у здатності видозмінювати процеси соціальної і особистісної взаємодії, чим забезпечується продуктивна результативність у соціальній роботі стосовно конкретного об'єкта. При цьому він як суб'єкт допомагає людям моделювати їхнє життя і сприяє створенню соціально-психологічних умов для представників різних соціальних груп суспільства щодо реалізації їхніх особистісних потреб та інтересів [4].

Сучасні тенденції підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності у зарубіжних країнах відображено у наукових працях і дисертаційних дослідженнях таких вчених, як Н. Гайдук («Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади)») (2005); Г. Лещук («Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Франції») (2009); Н. Микитенко («Професійна підготовка соціальних працівників в університетах Канади») (2006); Н. Собчак («Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США») (2004) та ін. Науковцями виявлено, що, незважаючи на зумовлені національною специфікою відмінності, базові засади навчання фахівців соціальної сфери є спільними для багатьох країн світу та визначаються специфікою соціальної освіти і загальними вимогами до професійної компетентності соціальних працівників.

Мета дослідження – проаналізувати зарубіжний досвід підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності.

Соціальна освіта і професіоналізація соціальної роботи в багатьох країнах світу має давні традиції, тому науковці розглядають фахову підготовку соціальних працівників як потужний антикризовий, стабілізуючий і творчий чинник розвитку суспільства, що зумовлювався необхідністю вирішення численних соціальних, економічних, правових, політичних, особистісних проблем різних верств населення, розробки та реалізації ефективних механізмів соціального захисту кожної людини.

У зарубіжній літературі відзначається значна різноманітність моделей підготовки фахівців соціальної сфери. Так, в Австрії, Німеччині, Нідерландах, Франції підготовка соціальних працівників здійснюється поза системою університетської освіти; у Чехії, Болгарії, Норвегії, Польщі використовуються як університетські, так і позауніверситетські типи підготовки. Так, наприклад, базовим етапом у професійній діяльності та системі університетської підготовки соціальних працівників США є ступінь бакалавра. Соціальні працівники зі ступенем бакалавра є практиками загального профілю, тобто фахівцями, які працюють з окремими індивідами, групами та громадами і не обмежують себе певними сферами практики або певним категоріями населення. Такі спеціалісти володіють трьома основними методами соціальної роботи – робота з індивідом, групова робота й організації громади – та мають загальне уявлення про дослідницьку роботу та організаційну діяльність.

Як зазначають американські науковці А. Мораліста Б. Шіфор, такий підхід до соціальної роботи був розроблений на початку 60-х років ХХ століття з метою «охопити усе поле діяльності соціальної роботи», адже для ефективного

вирішення багатьох проблем необхідне втручання у системи різних рівнів, координація їхніх дій, обмін ресурсами, співпраця [1].

Актуальні аспекти проблеми професійної підготовки фахівців для соціально-педагогічної діяльності розглядають українські й польські вчені. У пошуках нової професійної ролі соціальних працівників особливу увагу зацентровано на потребі професіоналізації сфери соціальних послуг з метою не тільки переформування цієї групи працівників, але і соціальної системи держави в цілому. Реформування системи соціальної опіки і допомоги також значно збільшило науковий інтерес до нових сфер соціальної роботи та проблем професійної підготовки висококваліфікованих соціальних кадрів, «поштовхом до цього стало включення у сучасну модель даної професії додаткових вимог» [8, с. 66]. Саме цей аспект став предметом дослідження ряду польських науковців: Юзефи Бронгель, Казімери Вудз, Єви Кантовіч, Аліції Курч, Аліції Маєвської-Галензяк, Єви Маринович-Хеткі, Анжея Олубінського, Тадеуша Станка, Іоланти Супіньської, Добронегі Травковської, Кшистофа Фриштацького, Єжи Шмагальського та багатьох інших.

Американський дослідник Р. Балінський, необхідність комплексного підходу до практики соціальної роботи обґрунтував наступним чином «складність людських проблем викликає потреба у практиках загального профілю, які володіють універсальними методами і навичками вирішення будь-якої можливої проблеми» [6].

Американські науковці виділяють три основні положення у рамках комплексного підходу. По-перше, соціальний працівник повинен володіти комплексною теоретичною підготовкою для ведення практики та опиратися на концептуальну схему, яка дозволяє йому орієнтуватися у різноманітних ситуаціях. По-друге, соціальний працівник усвідомлює, що втручання на основі комплексного підходу має бути ефективним на всіх рівнях – від індивідуального до рівня громади. При цьому найчастіше успіх досягається одночасним втручанням на кількох рівнях. І, по-третє, найвідповідальнішим моментом практики соціальної роботи є втілення в життя запланованих змін або процесів вирішення проблеми. Останнє полягає у дослідженні проблеми та виборі підходів для її вирішення, у формулюванні мети, складанні та реалізації плану дій, а також стабілізації та звершенні процесу втручання [7].

У системі підготовки фахівців соціальної сфери у США надзвичайно велике значення приділяється практичному навчанню. За вимогою Ради з освіти у соціальній роботі всі програми підготовки соціальних працівників включають практичний компонент, який складається з ознайомлення студентів з прийомами і методами роботи та їх безпосереднього включення у діяльність під керівництвом досвідчених педагогів-наставників і викладачів-консультантів.

У Великобританії сформована досить цікава структура підготовки фахівців до роботи у соціальній сфері, що представлена різнорівневою багатоступінчатою системою, а саме: 3-4-й рівні – недипломовані соціальні працівники, які безпосередньо забезпечують обслуговування клієнтів в різних соціальних закладах. 5-6-й рівні – дипломовані спеціалісти соціальної роботи, які пройшли відповідну підготовку в університетах чи коледжах. Основна увагу у

Великобританії звертається не скільки на теоретичну підготовку, скільки на оволодіння практичними навичками соціальної роботи. Важливим етапом професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є формування професійної етики і особистісний розвиток, зростання студентів. У Норвегії ж підготовка соціальних працівників передбачає створення умов для навчання їх спочатку в коледжі, а згодом – в системі університетської освіти. Державна система їх підготовки з'явилася досить пізно: участь уряду в соціальній роботі тісно пов'язана з розвитком концепції держави загального благополуччя і зростання відповідальності держави за соціальний розвиток. У наш час в Норвегії існують чотири державні коледжі, всі заклади є членами Міжнародної Асоціації Шкіл Соціальної Роботи, вони фінансуються державою і навчання в них безкоштовне.

Для сучасної системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери Франції характерною є тісна взаємодія навчальних закладів, де здійснюється теоретична підготовка, та соціальних служб і установ, що стають базами для практичної підготовки. Підготовка фахівців у соціальної сфері побудована за принципом почергового навчання, коли теоретичне чергується з періодами практики у різноманітних навчальних закладах, соціальних службах, установах та організаціях, причому обидві складові підготовки фахівців соціальної сфери здійснюються за єдиною програмою, переслідують єдину мету й оцінюються за чітко визначеними критеріями. Під час навчання студенти проходять кілька видів практики. Загалом, усі види практики переслідують дві цілі:

1) на основі пасивного спостереження сформувати у студентів уявлення про специфіку майбутньої професійної діяльності в різних типах соціальних закладів із різними категоріями клієнтів – практика ознайомлювального типу (інформативна, ознайомлювальна, багатопрофільна);

2) у процесі активного залучення практиканта до вирішення реальних проблемних ситуацій сформувати у нього навички здійснення професійної діяльності – практика професійного спрямування (професійна, зовнішня, практика поглибленого вивчення, навчальна).

У вищих навчальних закладах Німеччини професійна підготовка соціальних працівників відображена спільними підходами до побудови освітньої моделі підготовки фахівців усіх навчальних закладів, зокрема: «опора на цінності, суспільна значущість соціальної і соціально-педагогічної діяльності; врахування вимог практики, споживачів соціальних і соціально-педагогічних послуг; організація навчального процесу за кредитно-трансферною системою ECTS; єдність теоретичного і практичного компонентів професійної освіти (навчальними планами в різних навчальних закладах відводиться від 30 до 50% навчального часу на практичну підготовку майбутніх фахівців); спрямування акцентів на виявлення, ліквідацію і попередження причин, що породжують соціальні та соціально-педагогічні проблеми» [7, с.257].

У Німеччині все більшого розвитку набуває концепція неперервної освіти, яка спрямована на підвищення кваліфікації, перекваліфікацію та оволодіння додатковими спеціалізаціями випускниками різних типів вищих навчальних закладів.

На сьогоднішній день підготовка фахівців соціальної сфери у Польщі проходить на базі колегіумів працівників соціальних служб та у вищих навчальних закладах. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери у вищих навчальних закладах проводиться двома шляхами: на I-му освітньому рівні нового напрямку «Соціальна робота». Випускник отримує ступінь ліценціата і може працювати за спеціальністю або продовжити навчання на II-му освітньому рівні (магістратурі) іншого напрямку, оскільки, згідно з «Розпорядженням Міністра Науки і Вищої Школи від 13 червня 2006 року щодо напрямків навчання» підготовка за напрямом «Соціальна робота» проводиться тільки на I-му рівні (ліценціату) або на I-му та II-му освітніх рівнях за спеціалізацією «Соціальна робота» на одному з вищевказаних напрямів («Педагогіка», «Спеціальна педагогіка», «Політологія», «Соціальна політика», «Психологія», «Соціологія», «Родинознавство») [2].

Зміст підготовки до соціальної роботи у Польщі змінюється відповідно до існуючих суспільних потреб. Проявом цього процесу є впровадження в 2001 році до класифікації професій трьох спеціальностей зі сфери соціальної роботи: «опікун у локальному середовищі (opiekun środowiskowy), опікун у будинку соціальної допомоги (opiekun w domu pomocy społecznej), асистент неповносправної особи (asystent osoby niepełnosprawnej)» [6, с. 39]. Навчальні заклади, що відповідають за підготовку соціальних кадрів, оперативно розробили навчальні стандарти, що стосуються зазначених спеціальностей. Крім того, спостерігається «динамічний розвиток різних форм навчання в університетах і вищих школах на рівні ліценціату та магістрату. Підготовка соціальних працівників проводиться в основному на соціологічних і педагогічних напрямках ВНЗ» [8, с. 58].

На основі теоретико-методологічного аналізу літератури можна назвати головну закономірність у професійній підготовці фахівців соціальної сфери – це залежність мети, змісту, форм та методів соціально-педагогічної діяльності від соціально-економічних умов суспільства, соціальної політики та спрямованості на вирішення проблем щодо покращення загального добробуту населення.

Ця закономірність безпосередньо відбивається і на змісті моделей та підходів у процесі професійної підготовки фахівців у цій галузі соціальної освіти, їх готовність вирішувати проблеми, пов'язані із здійсненням професійної діяльності.

У створенні прогресивних систем професійної підготовки соціальних працівників, які орієнтуються на інтелектуальний і креативний рівень розвитку особистості, значну роль відіграють процеси проектування ефективного освітнього простору, що ґрунтується на наукових ідеях та універсальних методологічних підходах до організації освітнього процесу. Навчальний процес з підготовки майбутніх соціальних працівників повинен будуватися на основі активної особистісної спрямованості студента на отримання знань, набуття професійних умінь та навичок; здатності креативно та творчо вирішувати поставлені завдання; високого рівня прагнень до досягнення поставленої мети в професійному навчанні.

Таким чином, на основі проведеного структурно-системного аналізу нормативних документів, наукових джерел, практичних матеріалів професійної підготовки, професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери у зарубіжних країнах є складним і динамічним процесом, який постійно змінюється, враховуючи міжнародні стандарти та нормативні вимоги, соціальні зміни і потреби на зазначений вид послуг.

Виявлення прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців соціальної сфери сприятиме науковому обґрунтуванню стратегії розвитку професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні на етапі її імплементації у європейське освітнє середовище.

Перспективними, на нашу думку, є дослідження напрямів взаємодії закладів освіти з роботодавцями та іншими соціальними партнерами у процесі професійної підготовки та проходження видів практик майбутніми фахівцями соціальної сфери.

Використана література:

1. Гайдук Н. П. *Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади): дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»* / Ніна Михайлівна Гайдук. Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2005. 264 с.

2. Громов Є. В. *Подібності та відмінності у передумовах для реформування національних освітніх систем Польщі та України. Szkoła w perspektywie XXI wieku: Terazniejszosc-Przyszosc. Tom 1. / pod redakcja Zdzislawa Ratajka. Kielce : UJK, 2008. S.102-108.*

3. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380.*

4. Карпенко О.Г. *Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія / За редакцією С.Я. Харченко. Дрогобич: Коло, 2007. 374 с.*

5. Кулікова А. Є. *Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю у вищих навчальних закладах Швеції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка»* / Анастасія Євгенівна Кулікова. Луганський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с.

6. Собчак Н. М. *Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»* / Собчак Надія Мирославівна. ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2004. 351 с.

7. *Соціальна робота: підручник / за ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль: ВАТ «ТВПК Збруч», 2010. 330 с.*

8. *Pracownik socjalny wybrane problemy zawodu w okresie transformacji społecznej / pod redakcją Józefy Brągiel i Alicji Kulcz. Opole. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002. 177 s.*

9. Rozporządzenie Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów. Dziennik Ustaw. 2006. Nr. 121. poz. 838.

ГОЛУБЕНКО ТАТЬЯНА АЛЕКСАНДРОВНА. *Концептуальные подходы к профессиональной подготовке будущих специалистов социальной сферы: зарубежный аспект.*

В статье проведено исследование и освещены особенности профессиональной подготовки будущих специалистов социальной сферы в зарубежных странах. Представлены различные подходы к построению образовательно-профессиональных программ. Охарактеризован процесс обучения будущих специалистов социальной сферы к профессиональной деятельности. Выяснено, что подготовка социальных работников за рубежом является сложным и динамичным процессом, который перманентно меняется в соответствии с международными стандартами, нормативных требований, социальных изменений и потребностей на данный названный вид услуг. Охарактеризованы практическую направленность профессиональной подготовки будущих специалистов социальной сферы. Раскрыто образовательную модель подготовки специалистов. Обработано некоторые подходы к построению образовательно-профессиональных программ и организации их обучения. Выявлено прогрессивные идеи опыта практического аспекта подготовки социальных работников в зарубежных странах, что будет способствовать научному обоснованию стратегии развития профессиональной подготовки специалистов социальной сферы в Украине.

Ключевые слова: зарубежный опыт, отечественный опыт, образовательно-профессиональная программа, социальный работник, профессиональная подготовка социальных работников.

HOLUBENKO TETIANA. *Conceptual approaches to professional preparation for future factors of social sphere: foreign aspects.*

The article is devoted to the research and features of the professional training of future specialists of social sphere in foreign countries. Different approaches to the construction of educational and professional programs are presented. The process of training future specialists of social sphere for professional activity is described. It is revealed that the preparation of social workers abroad is a complex and dynamic process, which is constantly changing in accordance with international standards, regulatory requirements, social changes and needs for this type of services. The practical orientation of professional training of future specialists of social sphere is described. The educational model of training of specialists is revealed. Some approaches to the construction of educational and professional programs and their training are worked out. The progressive ideas of experience of practical aspect of training of social workers in foreign countries are revealed, which will promote the scientific substantiation of the strategy of professional development of specialists of social sphere in Ukraine.